

УДК 336.1:657

Козицяцький А. П., аспірант
ДННУ «Академія фінансового управління»

Лобанов О. І., аспірант
ДННУ «Академія фінансового управління»

КРИТЕРІЇ НАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ, ІТ-ВИМІРИ ТА ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Державна фінансова допомога у кризових і воєнних умовах стає не просто інструментом підтримки бізнесу, а своєрідним маркером ефективності державної політики. Вона дозволяє підприємствам зберігати операційну діяльність, уникати масових банкрутств і водночас виконує функцію стабілізації макроекономічної ситуації. Проте виникає очевидне питання: чи справді ресурси спрямовуються туди, де вони приносять найбільший ефект, і чи можна відстежити цей ефект у фінансовій звітності підприємств?

В Україні система критеріїв надання допомоги ще перебуває на етапі становлення. Законодавча база вже створена, але її імплементація супроводжується проблемами. Критерії часто мають декларативний характер і не містять деталізованих показників для оцінки результатів. Через це реальна картина ефективності використання бюджетних коштів лишається розмитою, а рівень довіри до державної підтримки з боку суспільства і бізнесу є неповним. Це особливо критично в умовах воєнної економіки, коли обмежені ресурси потребують максимально цільового використання [1].

Міжнародний досвід показує, що ефективна державна допомога має три базові ознаки: прозорість, обґрунтованість і контроль. Наприклад, у Європейському Союзі будь-які форми підтримки бізнесу супроводжуються обов'язковим оприлюдненням даних у спеціальних державних реєстрах [2]. Це створює можливість суспільного контролю і водночас дозволяє дослідникам аналізувати довгострокові наслідки. У США та Канаді на перший план виходять механізми оцінювання мультиплікативного ефекту: чи стимулює допомога розвиток інновацій, чи забезпечує збереження робочих місць, чи підвищує конкурентоспроможність підприємств. Для України таке бачення може стати дороговказом [3, 5].

Обліково-аналітичне забезпечення тут відіграє роль «містка» між політикою та практикою. Якщо держава формулює критерії, то саме система обліку здатна перетворити їх у вимірювані показники. Наприклад, можна відстежувати зміну коефіцієнтів ліквідності чи рентабельності у підприємств, які отримали допомогу. Якщо підтримка спрямована на інновації, то у звітності має бути видно приріст нематеріальних активів чи витрат на R&D. Водночас важливо враховувати ризики: інколи кошти використовуються для «латання дірок» у короткостроковій перспективі, а це не створює довгострокової стійкості бізнесу [4].

З огляду на це все більшої ваги набуває ризик-орієнтований підхід. Він дає змогу не лише аналізувати факт використання допомоги, а й прогнозувати можливі відхилення. Наприклад, ризик нецільового використання коштів можна оцінити через співвідношення отриманих ресурсів та фактичних напрямів витрат. Ризик погіршення конкурентного

середовища проявляється тоді, коли допомога надмірно концентрується у певних галузях чи у підприємств з державною часткою. Впровадження міжнародних стандартів ризик-менеджменту, зокрема ISO 31000:2018, допоможе зробити цю оцінку більш системною і зрозумілою як для підприємств, так і для контролюючих органів.

Не менш важливо, що державна допомога має і соціальний вимір. Вона впливає на рівень зайнятості, доходи населення, інвестиційну привабливість країни. Отже, обліково-аналітичне забезпечення не може обмежуватися лише класичними фінансовими індикаторами. У сучасних умовах необхідно інтегрувати елементи нефінансової звітності, які відображають соціальний та екологічний ефект підтримки. Це дозволить оцінити не лише рентабельність, а й ширший вплив на економічну безпеку.

Сучасні виклики диктують і нові вимоги до прозорості. Держава повинна створити єдину систему відкритих даних про надану допомогу для відстеження того, хто і скільки отримав, на що витратив і який результат показав. Це стане запобіжником корупційних ризиків і водночас створить стимул для підприємств демонструвати ефективність отриманих ресурсів [2].

Окремо варто підкреслити роль малого та середнього бізнесу, який становить понад дві третини економіки України. Саме ці підприємства першими відчують негативний вплив криз і водночас найшвидше реагують на зміни. Тому їхня підтримка має бути пріоритетною. Для цього потрібно запровадити спрощені механізми обліку й звітності щодо використання допомоги, щоб підприємці не витрачали значні ресурси на бюрократію.

Таким чином, роль обліково-аналітичного забезпечення в системі державної допомоги є ключовою. Воно має інтегрувати фінансові й нефінансові показники, враховувати ризики та формувати основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Сучасна держава не може обмежитися лише розподілом коштів, вона повинна відслідковувати їхній вплив на економічну безпеку. Узагальнюючи, можна сказати, що розвиток системи державної допомоги в Україні потребує трьох взаємопов'язаних кроків: удосконалення критеріїв та їх конкретизації у вигляді вимірюваних індикаторів; впровадження ризик-орієнтованого підходу, що дозволяє оцінити як поточні, так і потенційні наслідки підтримки; та створення відкритої системи звітності, яка поєднає фінансові й соціально-економічні результати. Лише в такому випадку державна допомога стане не витратним, а інвестиційним механізмом, який працює на зміцнення економічної безпеки країни.

Необхідно також звернути увагу на галузеві відмінності. Допомога аграрним підприємствам має оцінюватися не лише через прибутковість, а й через продовольчу безпеку країни. Для промислових підприємств критичним є рівень технологічного оновлення, тоді як для ІТ-сектору – масштаби експорту послуг і інтеграція у глобальні ланцюги доданої вартості. Важливо зазначити, що цифрова економіка формує сьогодні новий вимір економічної безпеки: від стійкості кіберінфраструктури залежить безперервність фінансових операцій, а від доступу до державної підтримки здатність ІТ-компаній утримувати висококваліфіковані кадри в Україні.

Саме для ІТ-сектору критеріями ефективності державної допомоги мають бути не лише фінансові показники, а й здатність створювати нові продукти, впроваджувати цифрові інновації та посилювати конкурентоспроможність на світових ринках. Це

означає, що обліково-аналітичне забезпечення повинно враховувати специфіку галузі: рівень експорту послуг, обсяг інвестицій у розробку, кількість створених стартапів та ступінь залучення міжнародних партнерів. Інформаційні технології стають тією сферою, де державна допомога здатна формувати довгострокові переваги країни у глобальній економіці.

Список використаних джерел:

1. Прохорова В., Крутова А., Дяченко К. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку // Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка». – 2022. – Вип. 14(28). – DOI: 10.33296/2707-0654-14(28)-10. ([https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10))
2. European Commission. Communication from the Commission — Temporary Crisis and Transition Framework for State Aid measures to support the economy following the aggression against Ukraine by Russia (2023/C 101/03) // Official Journal of the European Union. – 17.03.2023. – С. 1–45. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023XC0317%2803%29>
3. Олійник Я. В., Кучерява М. В., Лобанов О. І. Міжнародний досвід надання державної допомоги підприємствам в особливих умовах // Наукові праці НДФІ. – 2023. – № 3. – С. 51–63.
4. Сосновська О. О., Деденко Л. В. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності // Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. – 2019. – № 1(3). – С. 70–76. – DOI: 10.32750/2019-0106. (<http://doi.org/10.32750/2019-0106>)
5. European Parliament and Council. Regulation (EU) 2023/1315 of 27 June 2023 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to de minimis aid // Official Journal of the European Union. – L 167, 28.6.2023. – P. 1–9. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1315>